

Lungul drum al justiției către adevăr

Discursul rostit de Prof. univ. dr. Valeriu Stoica (Facultatea de Drept, Universitatea din București) cu ocazia acordării titlului de Doctor Honoris Causa al Universității „Ovidius”, Constanța, în cadrul conferinței „STAREA JUSTIȚIEI ÎN ROMÂNIA după aderarea la Uniunea Europeană” din 9 mai 2019

„Dobrogea – veche posesiune a lui Mircea cel Bătrân – de astăzi face parte din România. Voi de acum atârnați de un Stat, unde nu voința arbitrară, ci numai legea dezbătută și încuviințată de națiune hotărăște și ocârmuiește. Cele mai sfinte și mai scumpe bunuri ale omenirii: viața, onoarea și proprietatea sunt puse sub scutul unei Constituții pe care ne-o râvnesc multe țări străine. Religiunea voastră, familia voastră, pragul casei voastre vor fi apărate de legile noastre și nimeni nu le va putea lovi, fără a-și primi legitima pedeapsă”. Aceste cuvinte din Proclamația Domnitorului României către dobrogeni din 14 noiembrie 1878 sunt binecunoscute aici, la Constanța. Înțelepciunea lor se păstrează și astăzi, după 141 de ani de la alipirea Dobrogei la România. Numai dacă este cârmuită de forța legii, iar nu de slăbiciunile omenești, o țară este liberă, sub semnul adevărului și al dreptății.

Mi-am amintit aceste cuvinte când am primit onoranta propunere de a mi se acorda titlul de *doctor honoris causa* al Universității „Ovidius”. Totodată, am rememorat cu emoție momentele care mă leagă de comunitatea juridică din acest municipiu, mai ales din perioada 1976-2000, în care, împreună cu domnul președinte Marin Voicu, am avut o modestă contribuție la reforma justiției în România și la consolidarea bazei materiale a unor instanțe din raza teritorială a Curții de Apel Constanța. Nu mai puțin, ca dascăl, sunt solidar cu comunitatea academică din Facultatea de Drept a Universității „Ovidius”, pentru că avem aceeași misiune, la care trimite și amintita *Proclamație* a lui Carol I: să formăm studenții noștri astfel încât ei să fie capabili să apere „un Stat unde nu voința arbitrară, ci numai legea dezbătută și încuviințată de națiune hotărăște și ocârmuiește”.

Legea este garanția libertății, iar libertatea nu este posibilă fără adevăr. Iată de ce am ales să împărtășesc cu dumneavoastră câteva din gândurile despre lungul drum al justiției către adevăr.

În *Digestele* lui Iustinian se regăsește adagiul *res iudicata pro veritate accipitur*. Deși datează din epoca clasică a dreptului roman, *maxima* a fost enunțată inițial doar cu aplicare într-un caz particular, pentru ca apoi, începând cu dreptul lui Iustinian și continuând până în zilele noastre, ea să aibă o aplicare generală în procedura civilă și în procedura penală. Chiar din formularea acestui adagiu rezultă că lucrul judecat își bazează autoritatea nu pe adevăr, ci pe o prezumție de adevăr. Ca orice raționament inductiv, prezumția de adevăr pe care se întemeiază autoritatea lucrului judecat a unei hotărâri judecătorești implică o concluzie care extinde elementele unor lucruri cunoscute la lucruri necunoscute. Se admite, pe temeiul unui asemenea raționament inductiv că, întrucât cele mai multe hotărâri judecătorești exprimă adevărul, este rezonabilă concluzia că toate hotărârile din această categorie sunt expresia adevărului. Acest procedeu logic realizează însă o deplasare de sens de la adevărul obiectiv la adevărul judiciar. Discuția este veche și se știe de multă vreme că statuările judecătorului nu sunt întotdeauna chiar adevărul, dar chiar și în cazurile în care se îndepărtează de acesta țin totuși loc de adevăr.

Se mai știe tot din timpul romanilor că acceptarea acestui raționament inductiv, care implică prin el însuși posibilitatea existenței unor situații în care adevărul judiciar nu coincide cu adevărul obiectiv, este întemeiată nu numai pe forța lui logică, ci și pe un considerent de interes public. Într-adevăr, funcția justiției de a realiza și de a menține ordinea cetății nu s-ar putea exercita în mod eficient dacă hotărârile judecătorești

nu s-ar bucura de autoritate de lucru judecat, adică dacă nu s-ar considera că ele trebuie să fie apreciate ca expresie a adevărului sau, cel puțin, ca și cum ar fi expresia adevărului: *pro utilitate publica rebus iudicatis stare conveniat*. În această formulă latină regăsim rațiunea pentru care se poate accepta faptul că nu întotdeauna adevărul judiciar coincide cu adevărul obiectiv.

Astfel înțeles și justificat, adagiul *res iudicata pro veritate accipitur* dă seama, în egală măsură, de forța și de vulnerabilitatea justiției. Pe de o parte, justiția are forța de a impune adevărul judiciar chiar dacă sfera lui nu se suprapune cu sfera adevărului obiectiv. Pe de altă parte, există o limită a toleranței oricărei societăți față de neadevăr. Când apare și crește clivajul dintre reprezentarea pe care societatea o are despre adevăr și modul în care justiția exprimă adevărul prin hotărârile ei, justificarea logică și socială a adagiului *res iudicata pro veritate accipitur* își pierde treptat din consistență, iar credibilitatea justiției se diminuează până la contestare.

Două restricții se conturează în contextul acestor considerații. Mai întâi, într-o situație ideală, sfera adevărului judiciar ar trebui să coincidă cu sfera adevărului obiectiv; în mod excepțional, sunt tolerabile neconcordanțele dintre adevărul judiciar și adevărul obiectiv; caracterul lor excepțional înseamnă însă că asemenea cazuri trebuie să fie cât mai puține. În al doilea rând, adevărul judiciar trebuie să fie în concordanță cu reprezentarea pe care societatea o are despre adevăr; restricția trebuie să fie înțeleasă însă nu numai ca un efort de acomodare a justiției la reprezentarea despre adevăr a societății, ci și ca un efort pedagogic neobosit prin care justiția formează și consolidează spiritul de adevăr al societății.

Aceste două restricții pot fi respectate dacă judecătorii au capacitatea epistemică și virtutea morală de a căuta și de a descoperi adevărul.

Căutarea și descoperirea adevărului sunt, în primul rând, elementele unui proces de cunoaștere. Orice proces judiciar este, în mod fundamental, un proces de cunoaștere. Dreptatea, indiferent care ar fi criteriile ei, nu poate fi înfăptuită decât în raport cu anumite fapte cunoscute ca urmare a cercetării judecătorești, prin admiterea, administrarea și interpretarea probelor. Dispozițiile legale procedurale, civile sau penale, sunt rezultatul unei evoluții multimilenare, de alcătuire a unei metodologii de cunoaștere specifice procesului judiciar. Eficiența epistemică a acestei metodologii probatorii depinde însă nu doar de stăpânirea și corecta aplicare a regulilor procedurale, ci și de experiența intelectuală și de viață a judecătorilor.

Înțelegerea și aplicarea corectă a regulilor procedurale privind admiterea, administrarea și interpretarea probelor este esențială pentru aflarea adevărului în fiecare cauză supusă judecății. Aceste reguli procedurale, fie că este vorba de cele de principiu, fie că este vorba de cele de detaliu, formează un aparat epistemologic obligatoriu pentru judecător și fără de care nu ar fi posibilă stabilirea adevărului.

Conținutul și limitele rolului judecătorului în aflarea adevărului sunt conturate în procesul civil prin norme juridice care sintetizează obligația de a clarifica toate aspectele care alcătuiesc pretențiile și apărările părților, necesitatea de a identifica toate probele pentru dovedirea sau infirmarea acestor pretenții și apărări, precum și preocuparea de a preveni erorile judiciare. Fără a renunța nici un moment la independența și imparțialitatea sa, judecătorul este singurul conducător al procesului. În această calitate, el nu trebuie să se rezume la simpla înregistrare a cererilor părților, chiar dacă acestea, conform principiului disponibilității, stabilesc cadrul procesual al oricărei pricini. Respectarea acestui principiu de către judecător este compatibilă cu utilizarea tuturor mijloacelor legale pentru a desluși voința procesuală a părților și pentru a verifica măsura în care pretențiile, apărările și susținerile părților pot fi confirmate cu valoare de adevăr prin probe. Judecătorul nu are dreptul să înlocuiască voința procesuală a părților cu propria sa voință, dar el are atribuții ferme care contribuie atât la clarificarea cadrului procesual, cât și la administrarea tuturor probelor necesare pentru aflarea adevărului. Este motivul pentru care procedura civilă acordă judecătorului dreptul de a da sau de a restabili calificarea juridică a actelor și faptelor deduse judecății, chiar dacă, în absența cunoștințelor de specialitate, părțile le-au dat o altă denumire. Desigur, în exercitarea acestui drept, judecătorul are datoria să supună dezbaterii părților calificarea juridică propusă, pentru respectarea principiului contradictorialității. În plus, el nu se limitează la probele propuse de părți, putând să dispună administrarea oricărei probe, după ce necesitatea

acesteia este pusă în discuția părților, chiar dacă acestea se împotrivesc. Exercițându-și atribuțiile judiciare de conducere a procesului civil, judecătorul poate obliga partea care deține un anumit mijloc de probă să-l înfățișeze în instanță, fie la cererea celeilalte părți, fie din oficiu.

Îndeplinirea rolului judecătorului în aflarea adevărului este indisolubil legată de respectarea celorlalte principii fundamentale ale procesului civil, în special a dreptului la apărare și a exigențelor contradictorialității, oralității, nemijlocirii, publicității și continuității.

Desigur, îndeplinirea acestui rol n-ar fi posibilă numai prin admiterea și administrarea probelor, fără o apreciere critică a acestora. Judecătorul este liber să analizeze și să aprecieze probele, atât în individualitatea lor, cât și în ansamblu, ținând seama de toate regulile procesuale relevante.

În mod similar, procedura penală cuprinde principii și reguli stricte referitoare la obligația organelor judiciare de a asigura aflarea adevărului, pe bază de probe, sub toate aspectele referitoare la faptele și împrejurările cauzei, la persoana suspectului sau a inculpatului. Corolarul acestor principii și reguli procedurale reunește prezumția de nevinovăție, caracterul echitabil și termenul rezonabil al procesului penal, dreptul la apărare, dreptul la libertate și siguranță și dreptul la respectarea demnității umane și a vieții private.

Atât în procesul civil, cât și în cel penal, toate aceste principii și reguli procedurale își găsesc un numitor comun în adagiul *audiatur et altera pars*. Regula este de bun simț, astfel încât originea ei nu este în vreun text al unui jurisconsult roman, ci în piesele de teatru ale antichității, cum sunt *Eumenidele* de Eschil și *Medeea* de Seneca. De cele mai multe ori, adevărul are fațete multiple. Situația de fapt dedusă judecății în orice proces nu poate fi stabilită dintr-o perspectivă unilaterală. Înțelepciunea judecătorului presupune situarea în aceste perspective multiple, pentru ca, în final, propria sa perspectivă să ofere o sinteză convingătoare ca expresie a adevărului faptelor.

Această sinteză trebuie să fie însă rezultatul întregii cercetări judecătorești, iar nu opinia judecătorului formată înainte de administrarea nemijlocită a probelor. În cei unsprezece ani în care am fost judecător am înțeles că, de multe ori, tocmai seriozitatea și hărnicia judecătorului care studiază temeinic dosarul înainte de a intra în ședința de judecată s-ar putea transforma în obstacole care împiedică aflarea adevărului. Acest studiu al dosarului înainte de dezbaterile contradictorii din ședința de judecată nu trebuie să se transforme într-o prejudecare a procesului. Receptivitatea judecătorului trebuie să rămână mereu proaspătă față de susținerile, argumentele și probele propuse de părți. Soluția procesului este concluzia finală a cercetării judecătorești, iar nu prejudecarea *in limine litis*.

Nu de puține ori probele administrate și concluziile formulate în proceduri prealabile, adică înainte ca faptele să fie aduse în fața judecătorului, pot fi obstacole dificile în calea aflării adevărului. Așa se întâmplă în procesul penal, în care cele mai multe probe sunt încuviințate și administrate încă din faza de urmărire penală. Tot astfel se întâmplă în litigiile de concurență, care sunt precedate de investigații, rapoarte și decizii ale Consiliului Concurenței. Într-un mod similar, judecătorul este confruntat în litigiile fiscale cu documente și decizii întocmite și emise de autoritățile competente în materie. În aceeași situație se află judecătorul în procesele în care sunt atacate decizii ale Curții de Conturi sau în care sunt înfățișate documente și decizii ale acestei autorități publice. În toate aceste cazuri judecătorul trebuie să înfrunte și să depășească primejdia de a lua lucrurile de-a gata. Această primejdie este potențată ori de câte ori gradul de specializare al investigațiilor prealabile judecății este foarte mare, iar judecătorul poate fi tentat să acorde credit integral instituțiilor publice care au desfășurat aceste investigații. Or rostul judecății este tocmai acela de a repune în discuție toate probele și concluziile anterioare, oricât de mare ar fi credibilitatea autorităților publice care le prezintă. Aceste probe și concluzii trebuie să fie analizate în mod critic de către judecător, fără complexe și rețineri, ținând seama de toate argumentele și probele celor care contestă valabilitatea deciziilor și actelor anterioare judecății. Nu trebuie să se uite că etapele anterioare judecății au fost reglementate de legiuitor ca o multiplicare a căilor de aflare a adevărului, iar nu ca o blocare a analizei critice a judecătorului și a cercetării pe care acesta este dator să o facă, readministrând și administrând toate probele necesare.

Normele juridice evocate în mod succint, precum și altele care le completează, conțin ceea ce s-ar putea numi metodologia procedurală a aflării adevărului în procesul civil și în procesul penal. Oricât de bine ar fi cunoscută de către judecători, această metodologie procedurală este doar premisa aflării adevărului. Înțelegerea și stăpânirea ei sunt indispensabile, dar nu și suficiente.

Metodologia procedurală sintetizată în considerațiile precedente trebuie să fie însoțită și întregită de instrumente cognitive mai subtile și mai complexe, împrumutate din domenii variate, cum sunt logica, psihologia, sociologia, economia, antropologia și istoria. Puterea de înțelegere și de analiză a probelor este direct proporțională cu amploarea orizontului epistemic al judecătorului. Tehnica audierii martorilor, hermeneutica înscrisurilor, criteriile pentru stabilirea corectă a obiectivelor expertizelor, abilitatea intelectuală de a identifica și de a utiliza corect nu doar prezumțiile legale, ci și, mai ales, prezumțiile simple, finețea analitică pentru sesizarea contradicțiilor dintre probele administrate și pentru corecta apreciere și selectare a probelor care conduc într-adevăr la aflarea adevărului nu se învață din cursurile și din tratatele de procedură civilă sau din cele de procedură penală. Acestea sunt doar începutul efortului continuu de formare profesională a judecătorului, din perspectiva cunoașterii, înțelegerii și stăpânirii metodologiei interdisciplinare pentru aflarea adevărului.

Nu este vorba de a pretinde judecătorului să fie un spirit enciclopedic din Epoca Renașterii sau din Epoca Luminilor. Cerința ar fi excesivă și deci inadecvată. Dar este rezonabil să i se ceară judecătorului să cunoască și să înțeleagă cât mai mult din marile probleme cu care se confruntă societatea în mijlocul căreia trăiește și căreia trebuie să-i asigure ordinea, pe temeiul unor valori între care adevărul ocupă locul primordial. Și cum ar putea judecătorul, fără o informație cuprinzătoare, să stabilească adevărul în cazurile penale complexe de criminalitate economică sau de corupție ori în cauzele civile în care se dezbate aspecte economice complicate din domenii diverse: industria farmaceutică și sistemul de sănătate, industria metalurgică și energia, infrastructura și urbanismul, transportul maritim, comunicațiile și sectoarele digitalizate, industria bancară și piața de capital, achizițiile publice și utilizarea fondurilor bugetare, disputele privind societățile, partidele politice, asociațiile și fundațiile? Aflarea adevărului în astfel de procese nu mai este posibilă doar prin aplicarea metodologiei procedurale; este necesară utilizarea unor tehnici cognitive complementare, care să permită deslușirea sensului faptelor complexe deduse judecății.

Și tocmai pentru că exigențele față de judecător nu trebuie să fie exorbitante, specializarea secțiilor și completurilor de judecată este soluția pragmatică de natură să-i permită acestuia să-și extindă și să-și consolideze expertiza într-un domeniu sau altul.

Amploarea orizontului epistemic al judecătorului depinde însă nu numai de înțelegerea și buna utilizare a metodologiei procedurale și a tehnicilor cognitive adiacente, de natură interdisciplinară, ci și de anumite abilități și calități specifice oricărui proces de cunoaștere: răbdarea, perseverența, puterea de a asculta și de a înțelege părțile și toate persoanele implicate în cercetarea judecătorească, disponibilitatea de a examina și de a analiza, uneori în etape succesive, probele administrate, sagacitatea de a diferenția ceea ce este esențial pentru aflarea adevărului de detalii sau de elemente parazitare, care obturează calea către adevăr.

Adevărul nu este însă doar o valoare epistemică, ci și una morală. Aflarea adevărului este dependentă nu numai de eficiența ansamblului de procedee și tehnici cognitive, fie ele juridice sau complementare, ci și de fidelitatea judecătorului față de valoarea morală a adevărului. Această obligație specifică de fidelitate este impusă judecătorului prin norme constituționale și prin norme procedurale fundamentate pe adevăr ca valoare morală.

Independența și inamovibilitatea judecătorului sunt principii constituționale care apără judecătorul de orice influențe și presiuni, mai ales de cele politice. La adăpostul acestor garanții constituționale, adevărul, ca valoare morală, nu mai are de întâmpinat decât vulnerabilitățile proprii ale conștiinței judecătorului. *Dimensiunea morală* a adevărului impune *virtutea morală* a judecătorului fără de care, oricât de complexă și eficientă ar fi metodologia epistemică, nu ar exista voința puternică pentru stabilirea corectă a faptelor deduse judecății.

Incompatibilitatea, abținerea, recuzarea și strămutarea sunt instituții procesuale care pot fi folosite de judecător sau de părți, după caz, pentru a asigura obiectivitatea și imparțialitatea soluționării oricărei pricini. Mai presus de aceste instituții procesuale trebuie să se afle însă virtutea morală a judecătorului, cea mai importantă lumină care călăuzește calea către adevăr. Numai în lumina virtuții morale a judecătorului metodele și procedeele cognitive sunt eficiente și se reduce riscul săvârșirii erorilor judiciare.

Asociind capacitatea epistemică și virtutea morală, judecătorul poate respecta cele două restricții care păstrează justificarea logică și socială a adagiului *res iudicata pro veritate accipitur*. Numai prin această asociere justiția se poate apropia de situația ideală în care sfera adevărului judiciar coincide cu sfera adevărului obiectiv, iar reprezentarea pe care societatea o are la un moment dat despre adevăr se apropie și ea cât mai mult de adevărul obiectiv. Crește astfel forța pedagogică a hotărârilor judecătorești, iar potențialul formativ al adevărului ca valoare morală este pus în operă, urmând îndemnul Sfântului Pavel din *Scrisoarea către romani*: „Și nu vă potriviți acestui veac, ci schimbați-vă prin înnoirea minții, ca să deosebiți care este voia lui Dumnezeu: ce este bun și bineplăcut și desăvârșit” (12.2)

Oricât de bine ar stăpâni judecătorul metodologia procedurală și procedeele epistemice complementare, oricât de puternică ar fi virtutea sa morală pentru căutarea și descoperirea adevărului, nu este exclusă posibilitatea erorilor judiciare. Istoria justiției include și un capitol, nu de puține ori cutremurător, de erori judiciare. Socrate și Iisus Hristos, Giordano Bruno și Galileo Galilei, toți cei arși pe rugurile Inchiziției, toți cei al căror cap a căzut sub ghilotina terorii iacobine, cei mult mai numeroși care au murit în lagărele de concentrare naziste sau în închisorile comuniste formează o nesfârșită listă a victimelor nevinovate ale justiției sau ale regimurilor politice în care însăși ideea de justiție a fost abolită, iar adevărul a fost înlocuit cu minciuna.

În condițiile democrației constituționale judecătorul se află într-o poziție privilegiată. El poate căuta și stabili adevărul fără a deveni el însuși o victimă. Întotdeauna căutarea adevărului este un act de libertate. De multe ori, de-a lungul istoriei, libertatea a fost posibilă numai prin sacrificiul suprem, iar martirii au luminat prin libertatea lor calea către adevăr. Din fericire, în regimul politic al democrației constituționale nu mai este nevoie să fii martir pentru a fi liber. Căutând și descoperind adevărul, judecătorul își pune în lucru propria libertate și contribuie la asigurarea libertății celorlalți. Gradul de libertate al comunității este direct proporțional cu gradul de adevăr.

Dar, ca orice ființă omenească, judecătorul nu se bucură de infailibilitate. Judecata sa nu este scutită de riscul erorii.

Judecătorul trebuie să fie el însuși conștient că nu este infailibil, că oricât de bogat și de complex ar fi arsenalul său metodologic și oricât de puternică ar fi virtutea sa morală pentru căutarea și aflarea adevărului, eroarea judiciară nu este exclusă. În urmă cu mulți ani, când eram tânăr judecător, am făcut o vizită unor prieteni în casa care aparținea istoricului Dinu C. Giurescu. Casa, martoră tăcută a unei îndelungate tradiții culturale, urma să fie demolată, iar familia istoricului, exasperată de această decizie absurdă, una din multele de acest fel luate în acea perioadă de regimul comunist, se hotărâse să emigreze. Soția lui Dinu C. Giurescu m-a întrebat, ținând desigur seama și de tinerețea mea și de servituțile justiției într-un regim totalitar, cum de am curajul să fiu judecător. I-am răspuns atunci că sursa curajului judecătorului, oricând și oriunde, este conștiința posibilității erorii. Știind că nu este infailibil, știind că poate să greșească, judecătorul poate reduce cât mai mult sfera de manifestare a erorii judiciare. Cred și astăzi că răspunsul sintetizează atitudinea care trebuie să însoțească orice proces de cunoaștere, cu atât mai mult procesul judiciar.

O asemenea atitudine a judecătorului este posibilă printr-o perseverentă stare de veghe a conștiinței morale. Erorile judiciare săvârșite fără rea-credință, fără intenția de a comite o nedreptate sunt, în primul rând, rezultatul comodității intelectuale și morale. Ispita comodității este una dintre cele mai puternice, dar dacă judecătorul se lasă sedus de această ispită, nu mai merge pe drumul aflării adevărului, ci pe drumul ignorării lui. Adevărul nu poate fi descoperit fără acuitatea privirii morale, iar dreptatea ca formă de manifestare a binelui nu este posibilă fără adevăr. Starea de veghe a conștiinței morale și-a găsit cea mai inspirată expresie în Evanghelia după Matei (6, 22-23): “Luminătorul trupului este ochiul; deci dacă ochiul tău este curat, tot trupul

tău va fi luminat; dar dacă ochiul tău este rău, tot trupul tău va fi întunecat. Deci, dacă lumina care se află în tine este întuneric, cu atât mai mult întunericul!” În această expresie a conștiinței morale ca stare de veghe se regăsește atitudinea pe care trebuie să o aibă judecătorul în căutarea sa neobosită pentru aflarea adevărului. Numai pe adevărul faptelor poate fi clădită apoi arhitectura argumentelor pentru aplicarea corectă a legii și pentru înfăptuirea dreptății: „Cel ce face adevărul vine la Lumină” (Evanghelia după Ioan, 3,21).

Mult mai grave sunt însă erorile judiciare săvârșite cu vinovăție de către judecător. Corupția nu se oprește la poarta instituțiilor justiției. Nu este întâmplător că unul dintre motivele de revizuire a hotărârilor judecătorești, atât în materie civilă cât și în materie penală, este condamnarea judecătorului pentru o infracțiune privitoare la pricina pe care a soluționat-o. La acest motiv de revizuire se adaugă acela în care judecătorul a fost sancționat disciplinar definitiv pentru exercitarea funcției cu rea-credință sau gravă neglijență, dacă aceste împrejurări au influențat soluția pronunțată în cauză.

Organizarea procesului judiciar în mai multe etape și sistemul căilor de atac, inclusiv al celor extraordinare, constituie remediile firești pentru corectarea erorilor judiciare, dar mai importante decât aceste remedii sunt mijloacele pentru prevenirea erorilor judiciare. Formarea inițială și formarea continuă a judecătorilor trebuie să asigure atât însușirea metodologiei procedurale și a tehnicilor complementare de căutare și de aflare a adevărului în orice proces, cât și însușirea valorilor și regulilor deontologice specifice, astfel încât conștiința morală ca stare de veghe să aibă un temel solid. Premisa formării profesionale trebuie să fie însă dublată de asumarea de către corpul judecătorilor a valorilor morale ale profesiei. Activitatea de judecată, managementul dosarelor și conducerea judiciară nu epuizează conținutul sferei datorii judecătorilor. Ei trebuie să cunoască starea justiției, să participe la rezolvarea problemelor ridicate de societate și a nemulțumirilor semnalate în legătură cu activitatea judecătorească, să nu se izoleze într-un turn de fildeș, să fie prezenți în viața comunității profesionale, inclusiv prin preocuparea de a preveni săvârșirea erorilor judiciare.

Iar atunci când există atacuri la adresa justiției, inițiate de grupuri de interese care neagă, direct sau indirect, valorile democrației constituționale și urmăresc destabilizarea ordinii de drept, judecătorii trebuie să găsească calea de a comunica atât motivele reale ale acestor atacuri, cât și argumentele care sporesc și consolidează credibilitatea justiției. Dialogul cu societatea este indispensabil pentru realizarea acestor țeluri.

Cu atât mai mult corpul magistraților nu trebuie să rămână pasiv atunci când problemele și nemulțumirile apărute în legătură cu activitatea judiciară au o bază reală, fiind generate tocmai de săvârșirea unor erori judiciare. Instanțele de judecată, Consiliul Superior al Magistraturii, asociațiile judecătorilor trebuie să recepteze aceste nemulțumiri, să le analizeze critic, să găsească soluțiile pentru rezolvarea lor și să comunice aceste soluții astfel încât tensiunile dintre justiție și societate să fie diminuate și înlăturate. În acest fel, corpul judecătorilor își îndeplinește misiunea de a asigura armonia socială nu numai prin aflarea adevărului și pronunțarea unor soluții drepte în cauzele judecate, ci și printr-o pedagogie judiciară care să consolideze adevărul și dreptatea ca valori împărtășite de întreaga comunitate. Totodată, cresc șansele ca justiția să se apropie cât mai mult de situația ideală în care sfera adevărului judiciar coincide cu sfera adevărului obiectiv.

Considerațiile precedente sunt doar câteva dintre jaloanele care marchează lungul drum al justiției către adevăr. Această parafrază a capodoperei scrise de Eugene O’Neill în anul 1941, dar publicată și pusă în scenă după moartea celui care primise Premiul Nobel pentru literatură în 1936, are un înțeles special. Activitatea judecătorului nu este un lung drum al zilei către noapte, ci este drumul de la întunericul necunoașterii către lumina adevărului.

Într-un dialog cu judecătorul ideal, putem și noi spune împreună cu psalmistul, „Însemnatu-s-a peste noi lumina feței Tale”(Psalmi, 4,7).

